

آیا هر نوع گرایش به معنویت، زمینه‌ساز ظهور است / تفاوت دینداری مختارانه و دینداری ناشی از اضطراب

چهارمین هم‌اندیشی علمی فقه نظام‌ساز با موضوع «کرونا و چالش‌های الهیاتی، سیاسی و حقوقی» به همت مؤسسه آموزش عالی حوزوی امام رضا (ع) برگزار شد.

همتی ضمن اشاره به اینکه هر نوع گرایش به معنویت، زمینه‌ساز ظهور امام عصر(عج) نیست، تصریح کرد: نمی‌شود هر نوع معنویت و ماوراءالطبیعه خواهی را، ولو از سر ترس و اضطراب، امر مثبت تلقی کرد، چراکه در نگاه شیعه، دین آخرالزمانی یک دین مختارانه است که اساس و بنیان آن را عقلانیت تشکیل می‌دهد.

به گزارش ایکننا؛ چهارمین هم‌اندیشی علمی فقه نظام‌ساز با موضوع «کرونا و چالش‌های الهیاتی، سیاسی و حقوقی» به همت مؤسسه آموزش عالی حوزوی امام رضا(ع) برگزار شد.

در این نشست حجت الاسلام همتی به بررسی نسبت کرونا و آخرالزمان پرداخت و اظهار کرد: سؤالی که قرار است مطرح کنم این است که آیا هرگونه گرایش به معنویت، امر دینی است؟ آیا هرگونه گرایش به معنویت در آخرالزمان می‌تواند مقدمه‌ای برای ظهور تلقی شود یا خیر؟ سومین مسئله اینکه ویژگی‌های معنویت آخرالزمانی به چه صورت است؟ آیا هر نوع گرایش به معنویت و ماوراءطبیعی خواهی را می‌توانیم با مسئله ظهور، مخصوصاً با تفسیری که اعتقادات شیعه بر آن مبتنی شده ارتباط دهیم؟ ضرورتی که اقتضاء می‌کند این بحث مطرح شود این است که ما در طول تاریخ، مخصوصاً تاریخ معاصر شاهد این هستیم که تا یک اتفاق ناگواری برای بشریت به وجود می‌آید بلافاصله این مسئله با مسئله ظهور پیوند داده شده است.

وی افزود: برای اینکه بخواهیم پاسخ به این مسئله را تبیین کنیم باید مقدمات مفصلی عرض کنیم که یکی از آنها بحث فلسفه تاریخ است؛ یعنی اینکه نگاه ما به بحث فلسفه تاریخ به چه صورت است. آیا روند حرکت تاریخ یک روند تکاملی است یا یک روند رو به اضمحلال است؟ آیا آینده جهان رو به خیر حرکت می‌کند یا به سمت شر؟ در بحث فلسفه تاریخ اگر تاریخ به صورت تکاملی تفسیر شود به نوعی باید اتفاقات و پدیده‌ها را تکاملی و مثبت تحلیل کرد؛ اما اگر عالم بر اساس ماده و شرّ محض تفسیر شود به نوعی روند حرکتی عالم به سوی شر خواهد بود و نتایج خاصی از آن گرفته خواهد شد.

مدرس حوزه علمیه تصریح کرد: دومین مسئله‌ای که اینجا قابل طرح و بررسی است و جزو مقدمات این بحث قرار می‌گیرد مسئله‌ای به نام منشأ دین و علت گرایش به دین در میان بشر است. یکی از بحث‌های جدی‌ای که در ارتباط با موضوع منشأ دین مطرح شده موضوعی است که هم از سوی هیوم و هم از سوی فروید طرح شده است. جمله معروفی که از هیوم وجود دارد که می‌گوید: «ترس مادر ادیان است یا به نوعی مادر خدایان است». فروید هم منشأ دینداری را ترس انسان از طبیعت مطرح می‌کند. همچنین در بعضی از گرایش‌های الحادی به نوعی مسئله جهل را به عنوان منشأ دین مطرح می‌کنند؛ یعنی وقتی انسان نسبت به فهم از اتفاقات طبیعی عالم دچار مشکل می‌شود سراغ دین می‌رود.

وی تصریح کرد: بر این اساس هرچقدر علم، مخصوصاً علم تجربی پیشرفت بکند و اتفاقات عالم را کشف کند به نوعی دین یک قدم عقب نشینی خواهد کرد. نکته ZWJ&ای که وجود دارد این است که ما دوباره دچار این گونه تجربه‌های تاریخی نشویم؛ چون امروزه می‌بینیم یک موقعیتی برای مبلغین به وجود آمده است که از وضعیت کنونی برای ترویج الهیات و معنویت گرایبی استفاده کنند. به همین خاطر لازم است تجربیات تاریخی انسان در مواجهه با مسائل و مشکلات طبیعت و مسئله شرّور را دوباره بازبینی کرد و با یک عمق اندیشی بهتری نسبت به این قضیه تحلیل داشت.

همتی تأکید کرد: به اعتقاد من، هر معنویت و هر گرایش به معنویت و هر گرایش به ما بعدالطبیعه در مواجهه با شرّور عالم را نمی‌توان تحلیل آخرالزمانی کرد و گرایش به معنویت در نظر گرفت؛ چراکه ما دو مدل دینداری داریم: یک مدل دینداری از سر اضطراب و اضطراب است و به نوعی یک نوع اجبار است، چه اجبار درونی و چه اجبار اجتماعی. یک مدل دینداری، دینداری مختارانه است که همراه با معنویت و عقلانیت است. بر این اساس نمی‌شود هر نوع معنویت و ماوراءالطبیعه خواهی و هر نوع گرایش به معنا را نوعی امر مثبت تلقی کرد. شاید بشود این مسئله را در حد یک تنبیه یا یک نوع گوشزد کردن به بشریت تحلیل و تفسیر کرد ولی نمی‌توان به عنوان یک نگاه آخرالزمانی‌ای که هدف تمام انبیاء بوده تحلیل کرد.

وی ادامه داد: آیه شریفه «قَدْ آتَاكَ فِي الْفُلِّكَ دَعَاؤُ اللَّهِ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ» هم به نوعی یک مدل دینداری را بیان می کند. آیه می فرماید وقتی اینها سوار بر کشتی می شوند و کشتی آنها دچار بحران می شود، در این بحران خدا را صدا می زنند؛ یعنی یک نوع معنویت گرایی و خداخواهی در بحران داریم که شاید نشود اسمش را دینداری فرصت طلبانه گذاشت بلکه بیشتر از سر ترس است. وقتی انسان سوار کشتی شد و آن کشتی دچار بحران شد یک نوع معنویت خواهی و خداخواهی در بحران به وجود می آید. تجربه تاریخی نشان داده که خدای در بحران بعد از رفع بحران از بین خواهد رفت. این آیه هم به این مطلب اشاره می کند و می فرماید وقتی پای اینها به خشکی رسید به نوعی به شرک قبلی بازمی گردند.

پژوهشگر فقه نظام یادآور شد: گاهی اوقات می بینیم وقتی بعضی از دینداران فضای مالی ضعیفی دارند غرق در دین هستند ولی وقتی که از فضای مریضی یا فقر عبور می کنند دچار بی دینی می شوند؛ علت این قضیه اینست که این نوع دینداری، دینداری در بحران است. البته این مسئله عمومیت ندارد و گاهی اوقات هست که افرادی چه در فقر و ضعف باشند و چه در غنا باشند رابطه شان را با عالم معنا برقرار می کنند. حرف من ناظر به یک قشر و صنفی از دینداری است که منشأ گرایشش به دین منشأ بحران بوده، نه منشأ و مبدأ عقلانیت.

وی اضافه کرد: برداشت من این است که در نگاه شیعه، دین آخرالزمانی یک دین مختارانه است که اساس و بنیان آن را عقلانیت تشکیل می دهد. این مسئله در دعاها ما هم تجلی پیدا کرده است. مثلاً عرضه می داریم «حتی تسکنة أرضک طوعاً» یعنی اسکان و سکونت امام آخرالزمان که اوج تحقق تمدن نوین اسلامی است در این شرایط تحقق پیدا می کند؛ یعنی تحقق ظهور یک تحقق مختارانه است.

وی در پایان گفت: مؤید دیگر برای این بحث که با ماه رمضان و بحث شب های قدر هم نسبت دارد این است که چرا در شب های قدر و در ماه رمضان این همه بر مغفرت تاکید شده است؟ احادیث متعدد و متواتر نقل شده که اگر کسی یک آیه قرآن بخواند این قدر ثواب دارد، شب اول ماه رمضان این قدر انسان بخشیده می شود، شب قدر این قدر بخشیده می شود. همه اینها نشان دهنده این قضیه است که گفت وگوی اولیه در شب های قدر برای ترس از عذاب جهنم نیست. اگر به طور خودمانی بخواهیم بگوییم خداوند می خواهد به ما بگوید بنده من، بعد از بخشش این گناهان دیگر با من چه کار داری؛ یعنی خود خداوند متعال در شبهای قدر با قول به بخشش بندگان، اضطراب و ترس را رفع می کند و یک نوع دینداری از سر اختیار را از انسان می طلبد. یکی از ابعاد تحلیلی این قضیه اینست که مواجهه با خداوند مواجهه از سر اضطراب و ترس نباشد، چون اگر مواجهه ای از سر ترس و اضطراب اتفاق بیفتد با رفع اضطراب و اضطراب هم خواهد رفت.